

УДК 372.82

В. Ю. Кришмарел,

кандидат філософських наук, старший науковий співробітник
(Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ)
krishmarel@ukr.net

ДО ПИТАННЯ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ОСВІТИ У ЗНЗ: СТАТИСТИЧНІ ДАНІ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ, РФ ТА БІЛОРУСІ)

У статті актуалізовано питання щодо особливостей громадської думки з питань введення релігійної освіти у ЗНЗ. Запропоноване дослідження аналізує спільні та відмінні риси цієї теми на основі законодавчих особливостей функціонування релігійної освіти та соціологічних опитувань, що стосуються досліджуваних аспектів, у практиці України, РФ та Білорусі. У висновках вказано основні позиції, які необхідно враховувати, а саме: навчання питанням релігії має бути присутнє в якості здебільшого суспільно-історичної інформації, здатної на прикладах формувати моральні цінності методами особистісно орієнтованого та компетентнісного навчання.

Ключові слова: релігія, освіта, школа, предмети духовно-морального спрямування, опитування.

Постановка проблеми. На сьогодні питання щодо навчання предметам духовно-морального спрямування вже стосуються не стільки законодавчо-нормативної складової, скільки методологічних та методичних пошуків ефективних та актуальних у сучасному соціумі шляхів впровадження тих цінностей, носіями яких і мають виступати вищезазначені предмети. Зараз в Україні відбуваються потужні рухи в сфері релігійної освіти, які характерні для всієї Європи загалом.

Серед суттєвих змін, які особливо яскраво відображають сучасні особливості функціонування в загальноосвітніх навчальних закладах релігійної та релігієзнавчої складової варто виділяти кілька основних. Перша група стосується нормативного регулювання. Друга група – громадської зацікавленості та відповіді на процеси, які відбуваються у цій сфері. Третя група – це змістовно-методичне наповнення зазначеної складової, а також професійний рівень вчителів, які мають цю складову використовувати. І, нарешті, четверта група – активність релігійних організацій у цій сфері.

Постановка завдань. У даній статті ми зупинимося більш детально на деяких специфічних моментах першої групи, які й провокують більшість суперечливих та неоднозначних ситуацій у релігійній освіті в Україні на сьогодні, а також висвітлимо компоненти другої групи, які є маркерами актуальності та значущості цієї проблематики. Третя група стосується окремої сфери досліджень, їм присвячено доробок, наприклад, Г. Добощ, В. Жуковського, М. Люшина та ін. Четверта група формально виходить за межі аналізу ситуації у загальноосвітній сфері, адже відповідно до українського законодавства церкву відділено від школи, а освіта в державних навчальних закладах носить світський характер (Закон України "Про освіту", ст. 8 [1]). На практиці ж ситуація різниться залежно від регіонів України та активності недержавних шкіл.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням викладання релігієзнавчих або духовно-етичних за своїм спрямуванням курсів присвячено роботи І. Галицької, П. Козирева, І. Метлика, Є. Шестуна. Хоча часто важливішим стає правовий аспект таких курсів, тому на увагу заслуговують дослідження Е. Аскерова, Г. Друзенко, Р. Підпригори, І. Понкіна, Л. Филипович. Якщо ж звертатися до теоретичного виміру методологічного обґрунтування, одними з найбільш вагомих є розробки Р. Голдмана, М. Гриміта, Д. Джарвіса, Г. Лоукс, Н. Смарта, Д. Халла.

Окрім того, варто звернути увагу на все більшу активність у форматі конференцій, круглих столів, форумів і т. ін. Наприклад, проведення Всеукраїнських конгресів учителів предметів духовно-морального спрямування, робота Громадської ради з питань співпраці з Церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки України тощо.

Проте, найбільш цікаві дані для аналізу можна отримати з опитувань, які проводяться щодо релігійної освіти як у Європі загалом, так і в Україні зокрема. Особливо варто при цьому враховувати дані, отримані з аналогічних опитувальників у найближчих сусідів України – в Білорусі та Російській Федерації, які, маючи досить схожу вихідну ситуацію, розвиваються у цій сфері досить відмінно. Це важливо з огляду на визначення шляхів співпраці між релігійними організаціями, державою та освітою.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, окреслимо більш детально нормативний статус релігійної освіти в Україні на сьогодні. Передусім, варто взяти до уваги, що релігійна освіта в українських загальноосвітніх закладах представлена як окремий курс у межах предметів духовно-морального спрямування, які відносяться до предметів за вибором. Більш детально з наслідками доручення Президента України № 1-1/657 від 08.07.2005 р. та розвитком його положень можна ознайомитися з відповідних наукових публікацій.

Першопочатково предмети духовно-морального спрямування мали інваріативну складову – "Етика" у 5-6 класах. З наступного (2014/2015) навчального року цей предмет також відноситься до варіативної

складової. Відповідно до Концептуальних засад вивчення предметів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх навчальних закладах [2] метою предметів духовно-морального спрямування є:

- поглиблення знань про людину та моральні взаємини в суспільстві, основні моральні норми та цінності народу України й людства загалом, культуру спілкування і поведінки;
- сприяння формуванню цілісної, духовно зрілої особистості – громадянина України шляхом пізнання й засвоєння учнівською молоддю багатотомових надбань національної та світової духовної культури;
- здійснення духовно-морального виховання на основі християнського (в межах курсу "Основи християнської етики"); мусульманського, іудейського або інших релігійних учень (у рамках курсу "Основи релігійної етики") чи на основі науково-філософських засад (у межах курсу "Етика");
- формування у дітей глибокого розуміння й особистісного ставлення до сутнісних питань про мету й сенс життя людини;
- формування шанобливого ставлення до носіїв відмінних від власної культур і традицій, вміння жити і творити в сучасному полікультурному та поліконфесійному глобалізованому світі, готовності поважати право кожного на свободу совісті;
- подолання кризових станів дитинства, новоутворень, що виникли у психіці дитини під впливом антисоціальних проявів.

Головними завданнями предмета духовно-морального спрямування є:

- ознайомлення учнів із загальнолюдськими цінностями та формування особистості учня на основі науково-філософської та християнської (мусульманської, іудейської тощо) духовної, моральної і культурної традицій;
- виховання свідомої, вільної та відповідальної особистості, здатної жити і творити в сучасному демократичному суспільстві;
- творення належних умов для глибшого самопізнання, розкриття та реалізації своїх творчих здібностей і таланту в позитивному річищі.

Зважаючи на це, необхідно враховувати також, що ці предмети все ж ні в якому разі не можуть виконувати прозелітичну функцію, саме тому весь спектр предметів духовно-морального спрямування зводиться лише до можливостей викладу з точки зору теологічного світогляду – неприпустимо. Вони виконують навчально-виховну та культурологічну функцію, і це їх основне призначення [2]. Через це є можливості для функціонування предметів цього циклу з точки зору академічної методології. Але, на жаль, ця можливість практично не використовується. Хоча формально учні мають можливість обирати серед наступних: "Основи християнської етики", "Культура добросусідства", "Світові релігії і культури світу", "Етика і психологія сімейного життя", "Етика: духовні засади", "Християнська етика", "Розмаїття релігій і культур світу", "Морально-етичне виховання", "Основи християнської моралі", "Дорога добра", "Дорога милосердя", "Дорога добродійності", "Дорога мудрості", "Основи християнської культури", "Основи православної етики", "Основи православної культури", "Біблійна історія та християнська етика", "Православна культура Слобожанщини", "Історія релігій", "Історія релігій світу і духовна культура", "Традиція єврейського народу", "Основи православної культури Криму", "Основи ісламської культури Криму", "Християнська етика в українській культурі" та інші, розрахованих на учнів, починаючи від молодшої і до старшої школи.

За даними Міністерства освіти і науки України, предмети духовно-морального спрямування вивчають у майже 40 % шкіл, вони охоплюють майже 15 % учнів [3]. Станом на 2013/2014 навчальний рік вони представлені в усіх областях України та в Криму.

Таким чином, з одного боку – це досить широке впровадження як кількісно, так і територіально. А з іншого боку – не досить досліджене питання про ефективність їх введення та зацікавлення батьків і учнів у циклі таких предметів. Адже, оскільки вони відносяться до курсів за вибором, то навіть постає питання про доцільність оцінювання. Як наслідок – недостатньо аргументована потреба в таких предметах, незрозумілість їх потрібності учнями, особливо у старших класах.

Загалом ситуація в Україні не є унікальною. Враховуючи історично-культурні зв'язки, варто брати до уваги ситуацію, яка склалася у сфері релігійної освіти у сусідніх країнах – Білорусі та Російській Федерації.

У Російській Федерації експеримент з впровадження "Основ релігійних культур та світської етики" розпочався у 2009 році, коли президент Дмитро Медведєв схвалив пропозицію релігійних лідерів щодо введення зазначеного курсу у загальноосвітні навчальні заклади. 17 грудня 2010 року було затверджено цей предмет у складі федерального державного освітнього стандарту основ загальної освіти (першопочаткова назва "Основи духовно-моральної культури народів Росії"). У 2012/2013 навчальному році уряд Російської Федерації затвердив план введення ОРКСЕ у всіх середніх загальноосвітніх закладах країни. Курс розрахований на 34 години (навчання у 4 класі) та 17 годин (у 5 класі). Особливістю цього курсу є поділ на модулі: "Основи православної культури", "Основи ісламської культури", "Основи буддійської культури", "Основи іудейської культури", "Основи світових релігійних культур" та "Основи світської етики". Батьки (або особи, які виконують їх функції) можуть обрати для своїх дітей один із цих модулів, за яким й відбуватиметься навчання. За даними Міністерства освіти і науки РФ станом на 1 вересня 2012 року вибір модулів у відсотковому відношенні виглядає наступним чином: основи світської культури обрали 42,7 %,

основи православної культури – 31,7 %, основи світових релігійних культур – 21,2 %, основи ісламської культури – 4 %, основи буддійської культури – 0,4 %, основи іудейської культури – 0,1 %.

Варто також звернути увагу на те, що згідно опитування, проведеного "Левада-центром" у 2013 р. [4], за введення релігійної освіти в школі висловлюється 22 % батьків. При чому, це здебільшого населення невеликих за численністю та досить традиційних за поглядами населених пунктів. Більша ж частина опитованих, близько 70 %, вважає, що питання релігії мають вивчатися, але поза державною освітньою системою.

Ці дані є надзвичайно цікавим матеріалом для аналізу, адже ставить питання про зацікавлення та роль релігійних організацій у навчанні цьому курсу. Показовим є те, що більша частина батьків все ж обрала нейтральний світський модуль та велика кількість – світоглядно нейтральний модуль з основ світових релігійних культур. Варто також зазначити, що підручники, за якими відбувається навчання (Беглов А. Л., Саплина Е. В., Токарева Е. С., Ярлыкапов А. А. Основы мировых религиозных культур. 4-5 классы : учебное пособие для общеобразовательных учреждений. – М. : Просвещение, 2010; Основы религиозных культур и светской этики. 4-5 классы : учебное пособие для общеобразовательных учреждений. – М. : Просвещение, 2010.), написані визнаними науковцями та провідними спеціалістами у галузі релігієзнавства та етики.

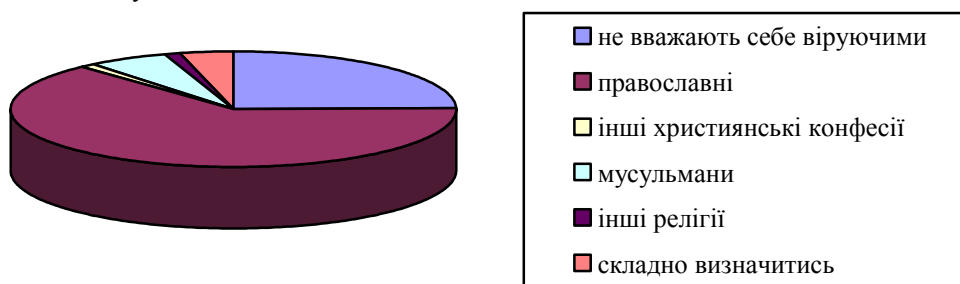
Вибір основ православної культури є передбачуваним, проте також викликає досить вагомий суперечки, особливо з огляду на підручник (Кураев А. В. Основы православной культуры. 4-5 классы : учебное пособие для общеобразовательных учреждений. – М. : Просвещение, 2010; Электронное приложение к учебному пособию "Основы православной культуры, 4–5 классы" (CD). – М. : Просвещение, 2010), який написаний відомим автором з досить своєрідними православними поглядами.

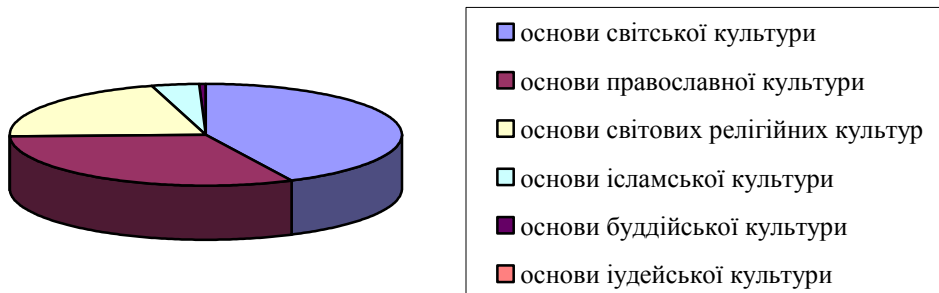
Також заслуговує на увагу вибір основ ісламської культури такою малою кількістю батьків. І це при тому, що іслам є другою за чисельністю після християнства релігією в РФ (близько 10 % населення станом на 2002 р.). На нашу думку, це можна пояснити успішною роботою мережі ісламських навчальних закладів. Їх кількість зростає, і на сьогодні досить складно вказати точну цифру. Можна лише зазначити, що вищих закладів близько 100, а також надзвичайно поширена мережа медресе (звісно, мова йде про регіони, де поширено іслам). Таким чином, можна стверджувати, що ця мережа навчальних закладів виконує своє завдання успішно, а враховуючи специфіку навчання основам ісламу – цілком логічним є звернення батьків до такого навчання у позашкільних закладах. Проте, ті, хто обрали зазначений модуль, мають змогу долучити дітей до основ ісламської культури за підручником (Латышина Д. И., Муртазин М. Ф. Основы исламской культуры. 4-5 классы : учебное пособие для общеобразовательных учреждений. – М. : Просвещение, 2010).

З огляду на це більш зрозумілою виглядає і ситуація з вибором модулю основ буддійської культури. Хоча, враховуючи кількість буддистів, то можна навіть спробувати стверджувати про найбільшу зацікавленість саме в навчанні буддизму батьків, які самі сповідують цю релігію (близько 0,4 % населення РФ становлять саме вони). Проте, насправді ситуація є іншою – більше зацікавлення виникає в цьому модулі все ж у регіонах, де буддизм не є провідною релігією. Скоріш за все, це можна пояснити інтересом до буддизму, характерним для західного світу загалом. Підручник, за яким відбувається навчання (Чимитдоржиев В. Л. Основы религиозных культур и светской этики. Основы буддийской культуры. 4-5 классы : учебное пособие для общеобразовательных учреждений. – М. : Просвещение, 2010), підготовлений з огляду не лише і не стільки на особливості релігійних поглядів, як на культурні особливості і врахування специфіки регіонів поширення буддизму, Бурятії зокрема.

Найбільш цікавою видається ситуація з вибором основ іудейської культури. Надзвичайно малий відсоток не вказує на низьку зацікавленість чи незначну кількість послідовників. На нашу думку, це вказує на сталу та неперервну традицію релігійної освіти в сім'ї та при синагогах, що виключає необхідність введення саме такого освітнього компоненту у загальноосвітніх навчальних закладах. Тим не менш, для навчання за цим модулем також підготовлено підручник (Членов М. А., Миндрин Г. А., Глоцер А. В. Основы иудейской культуры. 4-5 классы : учебное пособие для общеобразовательных учреждений. – М. : Просвещение, 2010), який відповідає загальній концепції навчання ОРКСЕ.

Таким чином, зведені дані щодо співвідношення релігійного складу населення РФ (за даними фонду "Суспільна думка" станом на червень 2013 р. та обраних модулів по навчанню ОРКСЕ (на вересень 2012 р.) виглядає наступним чином:





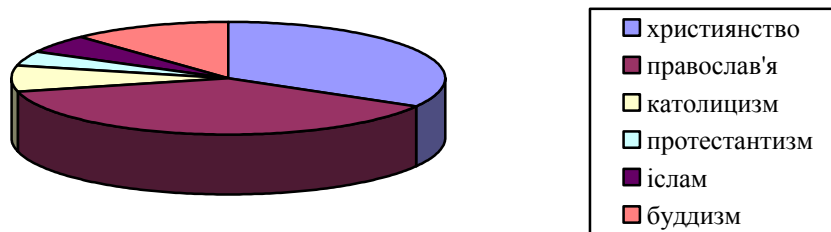
Також окреслимо ключові особливості нормативно-правового забезпечення наявності навчання питанням релігії в загальноосвітніх закладах РФ, оскільки система освіти є світською (ст. 2 Закону РФ "Про освіту"). Релігійна освіта в державних школах можлива у формі релігієзнавчих, релігіофілософських та релігіопізнавальних дисциплін у межах додаткових освітніх програм (Лист Міністра освіти РФ № 47/20-11п від 19.03.93), а також етноконфесійних курсів із національним компонентом та у межах факультативів. До таких курсів віднесено, наприклад, "Історію релігій", "Світові релігії", "Релігієзнавство". Ці курси мають інформаційний характер, а вчителі працюють на основі загальних педагогічних умов.

Більш детально з можливостями, які мають релігійні організації для надання освітніх послуг у муніципальних або державних закладах освіти, можна ознайомитися з тексту Інформаційного листа Міністерства освіти Російської Федерації "Про надання релігійним організаціям можливості навчати дітей релігії поза рамками освітніх програм в приміщеннях державних і муніципальних освітніх закладів" № 19-53-28 14-04 від 04.06.99 р.

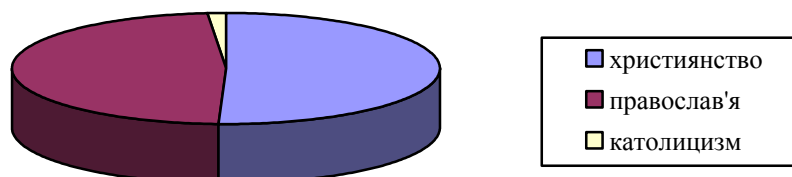
Таким чином, в РФ на сьогодні навчання питанням релігії відбувається в межах кількох блоків – факультативів, інформаційних дисциплін та ОРКСЕ.

У сусідній Білорусі ситуація в цій сфері є досить відмінною. Якщо говорити загалом, то питання щодо релігійної освіти в загальнодержавних закладах освіти взагалі не дискутувалися, а всі наявні предмети за вибором, які існують в авторському виконанні вчителів-активістів, є суто особистою ініціативою та "носять випадковий характер" [5: 63]. Переважно всі подібні курси носять православний характер, що є цілком очікуваним з історично-культурної точки зору, а також через підписані 8 квітня 2011 р. між Міністерством освіти Білорусі та Білоруською Православною Церквою домовленості про співпрацю. Саме тому на сьогодні ініційовано проведення досліджень, які спрямовані на формування загальнодержавної програми навчання, а також аспектів зацікавленості у релігійних питаннях як серед потенційних учнів, так і в суспільстві загалом. Тому зупинимося більш детально на очікуваних векторах впровадження таких дисциплін.

Зокрема, релігійна тематика могла б зацікавити школярів через цікаві історичні факти (26,7 %), інформацію про спосіб життя віруючих різних конфесій (19 %), а також суті віровчень (16,7 %). При цьому одну релігію хотіли б вивчати лише 12,7 % (31,6 % – християнство, 35,7 % – православ'я, 7,1 % – католицизм, 4,1 % – протестантизм, 5,1 % – іслам, 11,2 % – буддизм) [5: 69].



Очікуваним також є пріоритет серед батьків традиційних для Білорусі релігій та конфесій (християнство для вивчення сутності конкретної релігії обрало 50,6 % , православ'я – 48,1 % , католицизм – 1,3 %) [5: 70].



Таким чином, на сьогодні для Білорусі актуальним може бути інформаційно-порівняльне вивчення різних релігійних традицій з точки зору їх історичного та соціального впливу, але лише як предмет за вибором, який не має принципового значення для загальноосвітньої програми навчання.

З огляду на викладені особливості впровадження або зацікавленості у вивченні питань релігії у РФ та Білорусі розглянемо дані, які характерні для України для того, щоб зрозуміти не лише перспективи, але й ефективні шляхи подальшого впровадження предметів духовно-морального спрямування (адже саме вони, окрім суміжних суспільствознавчих курсів, можуть забезпечити вивчення питань релігії у загальноосвітніх державних закладах).

Зокрема, у 2012-2013 році проводилося дослідження "Релігія в освіті", відоме як REDCo, ініційоване Гамбурзьким Університетом [6]. У зазначений період відбувався другий етап дослідження, в якому залучено дані й з України. В Україні дослідження проводилося кафедрою культурології ІФОН НПУ ім. М. П. Драгоманова та лабораторією суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України. Узагальнені дані є досить цікавими з огляду на досліджувану проблематику (опитувані – школярі старших класів державних шкіл). Зокрема, 65 % старшокласників визнають, що сповідують певну релігію, 29 % – не сповідують жодну, інші не визначилися. Важливим показником є те, що більше 60 % зазначають, що вивчення питань релігії "допомагає жити в мирі та розуміти інших". Також варто зазначити, що близько третини опитуваних погоджуються з тим, що релігію було б цікаво вивчати у школі. При цьому більше 40 % вважають, що не потрібно ділити класи для вивчення різних релігій. Основну ж функцію більше 60 % вбачає у наданні об'єктивної інформації про релігії, тобто на суто науковій вихідній методології.

Вагомі дані для подальших досліджень та аналізів має анкетування учнів та батьків, проведене в межах констатувального експерименту за плановою темою 2012-2014 р.р. "Науково-методичні засади формування та реалізації оновленого змісту суспільствознавчих предметів в основній школі" лабораторії суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України. Опитування проводилося серед учнів 5-х класів та їх батьків. Цікавими виявилися результати щодо можливості поєднати релігійну та наукову картину світу: 41,4 % учнів вважає, що поєднувати наукову діяльність та релігійну віру неможливо, 31 % – що можливо, і 27,6% вагаються. Скоріш за все, це основні причини, чому майже половина учнів (48,3 %) не хоче вивчати релігію в школі, лише 20,7 % хочуть цього, а 31 % – вагається.

Вивчення релігії в школі



Серед предметів духовно-морального спрямування більшість батьків (63 %) обрали б для своєї дитини "Основи релігійної етики" (навіть з усіх предметів за вибором 40,7 % обрали б його), що є досить високим показником. Тобто, на зразок ситуації у РФ, бачимо зацікавленість у загальному курсі, а не у теологічно визначеному викладі, що передбачений предметами на зразок "Християнська етика" (про що зазначено у пояснювальних записках до програм відповідних предметів). При цьому більшість батьків за показником згоди (де 1 – повна згода, а 5 – категоричне заперечення) висловлюють незгоду щодо практичної присутності релігії в школі (коефіцієнт 3,8) (пропуск уроків у дні релігійних свят, забезпечення місця для молитви тощо).

Важливо, що батьки, як і учні (за показником попереднього дослідження, що викладено вище), практично повністю погоджуються з тим, що релігія допомагає розуміти інших, аргументувати власну точку зору, формувати моральні цінності, розуміти історію та сьогодення (показник згоди близько 2). Досить дивно, але більшість батьків досить нейтрально або насторожено ставляться до присутності знань про релігію як шкільного предмета (показник згоди близько 3,4). При цьому найбільш важливим джерелом інформації про релігію називають сім'ю (1,7), книги (2,1) та школу (2,7). Як не дивно, але релігійна спільнота та друзі не вважаються носіями інформації про релігію, які мали б важливе значення (3,1 та 3,2 відповідно). Тобто, роль релігійних організацій у релігійному вихованні дітей вважається незначною. Саме це може слугувати причиною, чому релігійні організації наполягають на можливості проводити хоча б факультативні заняття у школах, адже інакше цих слухачів залучити їм досить складно.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, питання вивчення релігії у школі залишається актуальним, і позиція батьків здебільшого є сталою та передбачуваною – більша увага до традиційних цінностей та необхідність уваги саме до ціннісного (етичного) навчання. Учні ж більш цікавими та важливими видається вивчення менш відомих релігій, і не з позиції сутності вчення, а з точки зору повсякденного життя

та історичного значення. Варто зазначити, що при цьому безпосередні релігійні погляди батьків можуть різнитися, але узагальнені результати від цього практично не змінюються.

Таким чином, щоб задовольнити як потреби суспільства, так і цілі та завдання загальної обов'язкової державної освіти, питання релігії у школах мають бути присутні в якості здебільшого суспільно-історичної інформації, здатної на прикладах формувати моральні цінності методами особистісноорієнтованого та компетентнісного навчання. Саме тоді можна очікувати отримати ті результати, заради яких і було введено предмети духовно-морального спрямування у загальноосвітніх державних закладах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про освіту". Редакція від 18.10.2012 (чинна) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
2. Концептуальні засади вивчення предметів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=552.
3. Предмети духовно-морального спрямування викладаються у школах всіх областей України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pritiska.org/news/predmeti_dukhovno_moralnogo_sprjamuvannja_vikladajutsja_u_shkolakh_vsikh_oblastej_ukrajini/2013-06-13-1222.
4. Россияне высказались против преподавания религии в школе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.levada.ru/01-03-2013/rossiyane-vyskazalis-protiv-prepodavaniya-religii-v-shkole>.
5. Карасева С. Религия и образование : к вопросу о курсах религиозной тематики в школах Беларуси / С. Карасева, Е. Шкурова // Релігієзнавчі нариси, № 4, 2013. – С. 62–74.
6. Universität Hamburg. REDCo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.redco.uni-hamburg.de/web/3480/3481/index.html>.
7. Закон України "Про загальну середню освіту". Редакція від 10.08.2012 (чинна) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
8. Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації". Редакція від 03.02.2009 (чинна) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
9. Кришмарел В. Ю. Католицькі загальноосвітні заклади в Україні / В. Кришмарел // Релігієзнавчі нариси, № 4, 2013. – С. 82–90.
10. Кришмарел В. Ю. Релігійна освіта в державних школах : європейський та український контекст / В. Кришмарел // Релігієзнавчі нариси, № 2, 2011. – С. 98–107.
11. Нормативно-правовая база религиозного образования в России [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ateismy.net/index.php?option=com_content&view=article&id=752:2011-02-12-06-43-27&catid=34:photozarisovki&Itemid=124.
12. Проблемні питання введення християнської етики в школах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dccss-upts-dp5.webnode.ru/news/problemn%D1%96-pitannya-vvedennya-khristiyanskoj-etiki-v-shkolakh-ukraini/>.
13. Решетников Ю. Викладання предметів духовно-морального спрямування у державній школі : український та закордонний досвід [Електронний ресурс] / Ю. Решетников // Науковий вісник. – 2012. – Вип. 9. – Режим доступу : <http://www.lvivacademy.com/visnik9/fail/Reshetnikov.pdf>.
14. Ценности : религиозность. Сколько россиян верят в Бога, посещают храм и молятся своими молитвами? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fom.ru/obshchestvo/10953>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zakon Ukrainy "Pro osvitu". Redaktsiya vid 18.10.2012 (chynna) [Law of Ukraine "On Education". Version of 18.10.2012 (in Force)] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
2. Kontseptual'ni zasady vyvchennya predmetiv dukhovno-moral'nogo spryamuvannya v zagal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh [Conceptual Foundations of Subjects of Spiritual and Moral Education Study in Secondary Schools] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=552.
3. Predmety dukhovno-moral'nogo spryamuvannya vikladayut'sya u shkolakh vsikh oblastey Ukraini [Religion Education Subjects are Studying in Schools of all Regions of Ukraine] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.pritiska.org/news/predmeti_dukhovno_moralnogo_sprjamuvannja_vikladajutsja_u_shkolakh_vsikh_oblastej_ukrajini/2013-06-13-1222.
4. Rossiyanе vyskazalis' protiv prepodavaniya religii v shkole [Russians Opposed Religious Education in Schools] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.levada.ru/01-03-2013/rossiyane-vyskazalis-protiv-prepodavaniya-religii-v-shkole>.
5. Karasiova S. Religiya i obrazovanie : k voprosu o kursakh religioznoy tematiki v shkolakh Belarusi [Religion and Education : to the Question of the Courses of Religious Subjects in Schools of Belarus] / S. Karasiova, E. Shкурова // Religioznavchi narisy [Religious Essays], № 4, 2013. – С. 62–74.
6. Universität Hamburg. REDCo [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.redco.uni-hamburg.de/web/3480/3481/index.html>.
7. Zakon Ukraini "Pro zagal'nu serednyu osvitu". Redaktsiya vid 10.08.2012 (chynna) [The Law of Ukraine "On General Secondary Education". Version of 10.08.2012 (in Force)] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.

8. Zakon Ukraini "Pro svobodu sovisti ta religiyi organizatsii". Redaktsiya vid 03.02.2009 (chynna) [Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Religious Organizations." Version of 03.02.2009 (in Force)] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>.
9. Kryshmarel V. Yu. Katolyts'ki zagal'noosvitni zaklady v Ukraini [Catholic Schools in Ukraine] / V. Kryshmarel // Religieznavchi narysy [Religious Essays], № 4, 2013. – S. 82–90.
10. Kryshmarel V. Yu. Religiyi osvita v derzhavnykh shkolakh : evropeyskyy ta ukraïnskyy kontekst [Religion Education in Public Schools : European and Ukrainian Context] / V. Kryshmarel // Religieznavchi narysy [Religious Studies], № 2, 2011. – S. 98–107.
11. Normativno-pravovaya baza religioznogo obrazovaniya v Rossii [Regulatory Basis for Religious Education in Russia] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://ateismy.net/index.php?option=com_content&view=article&id=752:2011-02-12-06-43-27&catid=34:photozarisovki&Itemid=124.
12. Problemni pitannya vvedennya khrystyans'koi etyki v shkolakh Ukraini [Problems of Introduction of Christian Ethics into Schools of Ukraine] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://dccc-upts-dp5.webnode.ru/news/problemn%D1%96-pitannya-vvedennya-khristiyanskoi-etiki-v-shkolakh-ukraini/>.
13. Reshetnikov Yu. Vyklyadannya predmetiv dukhovno-moral'nogo spryamuvannya u derzhavniy shkoli : ukraïnskyy ta zakordonnyy dosvid [The Study of Religions Education in Public Schools : Ukrainian and Foreign Experience] [Elektronnyy resurs] / Yu. Reshetnikov // Naukovyy visnyk [Scientific Journal]. – 2012. – Vyp. 9. – Rezhym dostupu : <http://www.lvivacademy.com/visnik9/fail/Reshetnikov.pdf>.
14. Tsennosti : religioznost'. Skol'ko rossiyan verryat v Boga, poseshchayut khram i molyatsya svoimi molitvami? [Values : the Religiosity. How Many Russians Do Believe in God, Go to the Temple and Pray their Prayers?] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://fom.ru/obshchestvo/10953>.

Матеріал надійшов до редакції 12.05. 2014 р.

Кришмарел В. Ю. К вопросу о внедрении обучения религиозному образованию в ОУЗ: статистические данные (на примере Украины, РФ и Беларуси).

В статье актуализирован вопрос относительно общественного мнения по поводу введения религиозного образования в ОУЗ. Предложенное исследование анализирует общие и отличительные черты на основании законодательных особенностей функционирования религиозного образования и социологических опросов, касающихся тематики исследования, в практике Украины, РФ и Беларуси. В выводах указаны основные позиции, которые необходимо принимать во внимание: обучение вопросам религии должно присутствовать в основном в качестве общественно-исторической информации, способной на примерах формировать моральные ценности методами лично ориентированного и компетентностного обучения.

Ключевые слова: *религия, образование, школа, предметы духовно-моральной направленности, опрос.*

Kryshmarel V. Yu. On the Introduction of Religious Education Studying in Public Schools: Statistical Data (on the Example of Ukraine, Russia and Belarus).

In the article, the peculiarities of the public opinion on the problem of the introduction of the religious education in the comprehensive educational institutions and their influence on the implementation of various aspects and ways of education which are included in the psychic and moral subjects are actualized. The suggested research analyzes common and differential features of this topic on the basis of legislative peculiarities of the functioning of religious education and inquiries which cover the researched aspects in the practice of Ukraine, Russian Federation and Byelorussia. These countries are chosen as they are close in the aspect of their original situation; however, they are different in the aspect of the solution ways of the problems of religious education in the state institutions of school education. We take into consideration that public opinion is of profound importance as it legitimatizes the state initiative. About a third of the inquired agree it would be interesting to study religion at school. Thereat, more than 40 % consider that it is not necessary to share classes for different religions studying. 60 % find its principal role in the provision of the objective information on religion, therefore, on the basis of the scientific original methodology only. In the conclusions, the main positions which are necessary to be taken into account in the process of religion studying are defined; they are the following: the abovementioned aspects must be present in the aspect of the social and historical information which is able to form moral values by means of the personality-oriented and the competence studying; thereat, much attention must be paid not to one religion but to different branches where this phenomenon is present.

Key words: *religion, study, school, religion education, interview.*